

Släkthistoriska Studier

Publicerad av Genealogiska Föreningen | Published by the Genealogical Society of Sweden

Släkthistoriska Studier 2023:106

Herr Johan och upprorsmakaren Gustav Vasa

Anders Winroth, *Universitetet i Oslo*
epost: anders.winroth@gmail.com
 0000-0003-3291-1119

Publicerad den 23 juni 2023
DOI: 10.55797/tgw724 och ISSN 2004-3910
Öppen tillgång genom en Creative Commons CC BY 4.0 licens.
Copyright på artikeln tillhör författarna.
Publicerad på Kungliga Bibliotekets OJS-plattform publicera.kb.se.

Citera artikeln (exempel): Winroth A., *Herr Johan och upprorsmakaren Gustav Vasa*,
Släkthistoriska Studier 2023:106.

Släkthistoriska Studier publiceras av Genealogiska Föreningen (org. nr. 802001-19643),
Lofströms Allé 7, Sundbyberg. Kontakt: shs@genealogi.net

Herr Johan och upprorsmakaren Gustav Vasa

Anders Winroth¹

Universitetet i Oslo

Publicerad 23 juni 2023

Bidrag till »Festskrift tillägnad Urban Sikeborg på hans 60-årsdag«

En handling i penitentiariarkivet ger intressanta ögonblicksbilder från Gustav Vasas uppror (eller befrielsekrig, beroende på perspektiv) mot Kristian II. Prästen Johan Johansson tillfångatogs av Gustavs trupper, träffade denne troligen i Norrala, och verkade sedan för honom både som krigare och som präst. Möjligheten att han därvid hade spillt blod är orsaken till att Johan reste till Rom för att få sina synder förlåtna och bli återinsatt som präst. Den latinska texten från penitentiariarkivet återges efter utgåvan i Svenskt diplomarium och en svensk översättning meddelas.

När den apostoliska Penitentiarian i Rom öppnade sitt medeltida arkiv 1983 blev plötsligt ett stort källmaterial tillgängligt för forskning. Det som gäller Sverige och Finland (453 dokument) publicerades år 2008 i en förnämlig utgåva ombesörjd av Sara Risberg och Kirsi Salonen.² En lång inledning förklarar Penitentiarians syften och arbetssätt.³ Alla dokumenten i utgåvan finns också på internet hos Riksarkivet i Svenskt Diplomariums huvudkartotek (SDHK). I de allra flesta fall var materialet tidigare helt okänt. Det finns mycket här som är intressant för all slags historia, inklusive person- och lokalhistoria, men de här »nya« källorna har ännu inte till fullo utnyttjats av historiker, genealoger, och lokalhistoriker. Denna artikel fokuserar på en penitentiarihandling från 1525 som berättar om hur prästen Johan Johanssons liv förändrades i grunden när han träffade dåvarande upprorsmakaren och blivande kungen Gustav Vasa i (gissningsvis) Norrala i Hälsingland.

---

¹ Jag tillägnar uppsatsen min mångårige vän Urban Sikeborg, som har gjort så mycket för släkt- och personhistorien över så många år. Han har också vänskapligt granskat mitt manuskript och hans expertis har hjälpt mig betydligt. Jag är dessutom tacksam till en anonym kollega som granskat mitt manuskript på seriens vägnar.

² Risberg & Salonen (2008). Jag tackar varmt docent Sara Risberg och professor Kirsi Salonen för att de vänskapligt diskuterat detta fall med mig, och räddat mig från flera misstag, både i det historiska och det filologiska.

³ Se även Salonen & Schmugge (2009).

Penitentiarians förlåtande uppdrag

Penitentiarians uppgift var att handha påvens förlåtande verksamhet, ett slags »statligt« verk för syndernas förlåtelse. Enligt senmedeltidens kyrkliga lagstiftning – den kanoniska rätten – var vissa synder så svåra att på jorden enbart påven kunde förlåta dem. Med tiden utökades antalet sådana synder och eftersom så många syndare flockade till påvens kuria för att få dem förlåtna organiserades Penitentiarian, vilket befriade påven från att personligen hantera rutinfallen. Penitentiarian fungerade enligt byråkratiska rutiner, typiska för senmedeltidens europeiska förvaltning. Varje syndare måste formulera en supplik på exakt rätt sätt, och mycket av Penitentiarians aktivitet gällde att kontrollera att supplikens ord överensstämde med formuläret och att de händelser som beskrevs kunde lagligen förlåtas av påven. Penitentiariarkivet är en guldgruva av ögonblicksbilder från den sena medeltiden. De syndare som sände suppliker till Penitentiarian hade hjälp av inhyrda prokuratorer, specialister som kände till formulären och också den bakomliggande kanoniska rätten. Herr Johans prokurator kallas »N. Gladiatoris«, och han representerade också två andra klerker som förekommer i det svenska materialet. Det är prokuratorns formuleringar vi finner i dokumentet, men de är baserade på supplikantens, alltså herr Johans berättelser.

Kyrkoherden Johan Johansson i Ockelbo och Ovansjö

Böneskriften till Penitentiarian

Svenskt Diplomatariums papperspublikation av dokumentet ledsagas av en utförlig sammanfattning på engelska, och i SDHK sammanfattas innehållet något mindre utförligt på svenska. Jag har gjort ett försök att översätta hela brevet till svenska, vilket trots mina bästa ansträngningar producerar en svenska som delvis kan tyckas obegriplig. Jag hävdar att det inte är mitt fel, utan skyller på de snåriga formulär och högst krångliga latin som Johans prokurator använde. Jag har försökt delvis avhjälpa lässvårigheterna genom att förenkla satsstrukturen och att dessutom strunta i en del av byråkratispråkets detaljer, till exempel det ständigt upprepade »den förutnämnde« (prefatus). Jag tackar utgivarna Sara Risberg och Kirsi Salonen samt Riksarkivet för tillåtelse att nedan återge från Auctoritate papae den latinska texten, vilken jag delat in i stycken som inte finns i utgåvan eller i originalet. Jag har i översättningen lagt till några ord inom fyrkantiga [klamrar] för läsförståelsens skull.

Auctoritate papae, nr 452, SDHK 42511

Iohannes Iohannis presbyter Upsalensis diocesis exponit, quod, cum alias dominus Gystavus modernus rex regni Suetie in dominum Cristernum regem Dacie nonnullis dicti regni Suetie sibi resistentibus irrueret, prefatus orator ab archiepiscopo Upsalensi, cuius servitiis tunc insistebat, ad quosdam districtus Helsingiam videlicet et Gestriciam sic nuncupatos, ut populum animaret et ad resistendum prefato domino Gystavo, ne cepta contra regem Dacie perficeret, confortaret, transmissus fuit, ubi prefatus orator ab exercitu prefati Gystavi regis Suetie captivus eidem regi presentatus fuit. A quo, ut illi obsequium prearet et servitium, coactus et compulsus fuit. Quibus peractis prefatus Gystavus huiusmodi regnum sibi subiugare non destitit castra, oppida et civitates non sine adversariorum magna cede viribus expugnando.

Översättning

Johan Johansson, präst i Uppsala stift, relaterar detta: När herr Gustav, nu kung i Sveriges rike, trots stort motstånd i Sverige anföll herr Kristian, kung i Danmark, så skickades den förutnämnde supplikanten av ärkebiskopen i Uppsala, som han då tjänade, till några landskap som kallas Hälsingland och Gästrikland, för att uppmuntra folket och styrka dem att göra motstånd mot herr Gustav, så att han inte skulle kunna fullborda det han påbörjat mot kungen av Danmark. Supplikanten togs där till fånga av kung Gustavs av Sverige här och överlämnades till denne kung. Därefter tvingades och nödgades han att lyda och tjäna honom. Efter dessa händelser fortsatte Gustav att lägga riket under sig genom att med kraft betvinga borgar, samhällen och städer, icke utan stor manspillan hos motståndaren.

A. Winroth

In cuius comitiva prefatus orator populum ad prelium animando et instigando ac globulos et iacula in hostes manibus propriis frequenter mittendo et iaciendo semper fuit. Neminem tamen propriis manibus, quod sciat, interfecit nec ad hoc faciendum auxilium, consilium vel favorem particulariter prestitit.

Cumque una dierum hostes prope delitescerent, prefatus rex eundem oratorem quodam suo complice associatum speculatorem transmisit. Et huiusmodi hostium insediis simul et latibulis eorundem cognitis prefatus orator diligenter rediens in quodam curriculo angusto uni ex hoste ivit obviam, qui in oratorem illico irruit et illius brachium quadam lancea transfixit. Quod prefatus orator percipiens et ab eodem gravius offendi dubitans pro sua necessaria defensione illius temerarios ausus viriliter propulsat adeo, quod illum humi prostravit. Sociusque dicti oratoris eundem aggressorem evadere acceleravit. Verumtamen prefatus hostis manus oratoris et eius socii evadens in quendam fluvium se ipsum ultro precipitavit. Ubi si interierit vel ne, prefatus orator penitus ignorat.

Necnon dictus orator ab eodem rege pro nonnullis locis tuendis et conservandis tanquam capitaneus deputatus fuit, ubi officio suo fungendo plura et varia damna et detrimenta eius adversariis procul dubio illata fuerunt.

Quibus omnibus pacificatis prefatus orator tamquam capellanus prefati regis missas et alia divina (non tamen in contemptum clavium sed cum magno conscientie scrupulo) celebravit officia et alias inmiscuit se eisdem irregularitatem contrahendo.

Cum autem, pater sancte, prefatus orator premissa commisisse plurimum doluerit, prout dolet de presenti, et cupiat ex magno devotionis fervore in suis ordinibus – etiam in altaris ministerio – ministrare, supplicatur etc., quatenus oratorem ipsum a quibuscumque sententiis, censuris et penis etiam ecclesiasticis, quas propter premissa incurrit, homicidiorum et mutilationum reatibus et excessibus huiusmodi hac vice absolvi, super irregularitate etc. contracta, quodque eisdem / premissis non obstantibus in suis ordinibus – etiam in altaris ministerio – ministrare et quecumque per eum obtenta retinere necnon in futurum sibi canonice conferenda beneficia ecclesiastica compatibilia recipere et similiter retinere libere et licite possit et valeat, cum eodem misericorditer dispensari omnemque etc. aboleri ipsumque etc. reintegrare in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque mandare dignemini de gratia speciali et expresso.

Committatur Silvestro de Prierio sanctitatis vestre penitentiario ad presens in Romanam curiam residenti.

Fiat. Mercurius.

Som en del av kungens följe uppmuntrade och hetsade supplikanten folket till strid och han slungade och kastade ofta med egna händer kulor och spjut mot fienden. Men såvitt han vet, dödade han inte någon med egna händer, och han gav inte någon särskild hjälp, råd eller bifall för att sådant skulle göras.

När fienden en dag kämpade i närheten, skickade kungen supplikanten tillsammans med en medkämpe som spion. Och efter att de hade upptäckt fiendens bakhåll och gömställen, och supplikanten aktsamt gick tillbaka på en trång väg, mötte han en av fienden, som genast rusade mot supplikanten och genomborrade hans arm med en lans. När supplikanten märkte detta och misstänkte att han skulle skadas ännu svårare av densamme, avväjde han kraftfullt dennes våghalsiga angrepp, för sitt nödvändiga försvar, så starkt att han kastade honom till marken. Supplikantens följeslagare skyndade sig att fly våldsverkaren. Men fienden undflydde supplikantens och hans följeslagares händer genom att självmant kasta sig i en flod. Supplikanten vet absolut ingenting om huruvida han dog där eller inte.

Dessutom blev supplikanten av kungen utnämnd till ett slags kapten för att skydda och hålla flera ställen, där många och olika skador och förluster utan tvivel tillfogades hans motståndare genom att han utövade sitt värv.

Efter att allt detta hade lugnat ned sig, firade supplikanten mässor och andra gudstjänster i egenskap av kungens kapellpräst (dock icke i förakt för nycklarnas makt men med stora samvetskval) och deltog även annars i gudstjänster. Han ådrog sig genom detta och också på andra sätt irregularitet.

Eftersom supplikanten, helige Fader, har ånkrat och fortfarande idag ångrar att han utfört det förutnämnda, och han önskar, på grund av sin brinnande hängivelse, tjäna i sin vigningsgrad, även i altartjänst, ber han, o.s.v., att Ni genom särskild och uttrycklig nåd värdigas ge i uppdrag att lösa denne supplikant från alla domar, fördömler och bestraffningar, även kyrkliga, vilka han har råkat ut för på grund av det förutnämnda, [och även från] hans skuld för mord och stympande och liknande överträdelse; [och att Ni värdigas] att upphäva den irregularitet, o.s.v., som han ådragit sig, att återinsätta honom så att han lagligt och fritt kan och mäktar, utan några hinder, tjäna i sin vigningsgrad, även i altartjänst, och behålla de tillämpliga kyrkliga beneficier som han erhållit och även erhålla och behålla sådana som i kanonisk ordning kan komma att anförtros honom i framtiden, o.s.v., utan några hinder.

[Detta ärende] överlämnas till Silvester de Prierio, Eders Helighets penitentiare som nu residerar i den romerska curian.

Må så ske. Mercurius.

Gustav Vasas uppror mot Kristian II

Det som förorsakade Johan hans problem var Gustav Erikssons (Vasa) uppror mot unionskungen Kristian II, vilket startade vintern 1520–1521. Vid den tidpunkten var ärkebiskop Gustav Trolle Johans chef. Trolle var nära förbunden med kung Kristian, och var också den som genom sina anklagelser hade berett vägen till Stockholms blodbad 1520, där bland annat Gustav Erikssons far Erik Johansson halshöggs.⁴ Det är inte svårt att förstå att Trolle sökte använda sina underställda präster för att propagera för sin och Kristians sak. Han uppdrog alltså prästen Johan Johansson att sprida propaganda mot Gustav Eriksson i Gästrikland och Hälsingland. Detta kan ha skett i samband med ärkebiskopens egen visitationsresa till Gästrikland, som verkar ha skett i januari-februari 1521.⁵ En annan möjlighet är att Johan var en av de »gudeaktige men« som Stockholms råd den 8 april 1521 bad ärkebiskopen att skicka, för att i Öregrund ansluta sig till en sjöexpedition från Stockholm till Hälsingland och Gästrikland. Rådet, som fortfarande var troget kung Kristian efter att flera av dess mest framstående medlemmar avrättats i blodbadet, bad om män som var skickade att tala, snarare än slåss, med allmogen (»som snille och lempe haffue tale med almogen«) i Hälsingland och Gästrikland.⁶

Under sitt uppdrag tillfångatogs prästen Johan av Gustav Erikssons styrkor, överlämnades till Gustav, och tvingades att istället bistå denne, allt enligt suppliken. Detta borde ha varit i samband med att Gustav reste till tinget i Norrala i Hälsingland i april 1521. Hela Dalarna var då redan på Gustavs sida,⁷ och han övertygade nu hälsingarna att också stödja honom. Gustav reste tillbaka till Dalarna via Ovansjö i Gästrikland, där Gästrikland och Gävles borgare anslöt sig. Medan Gustav befann sig i Gästrikland besegrade hans styrkor kung Kristians vid Brunnbäcks färja vid Dalälven, det första större slaget i upproret. Gustav Eriksson kunde alltså i ett ännu bevarat brev från den 2 maj 1521 kalla sig »hövitsman över Kopparberg, Silvberg, Järnberg och menige Dalarna, Hälsingland, Gästrikland, Norrland och allt Rumboland«.⁸

Prästen Johan träffade alltså Gustav Eriksson, Dalarnas hövitsman och den framtida kungen, någonstans på dennes resa genom Hälsingland och Gästrikland. Vi kan inte veta var, men jag föreslår att det borde ha skett på tinget i Norrala; det skulle i varje fall passa bäst för just denna festskrift.

Den militära situationen utvecklade sig sedan mycket snabbt till Gustav Erikssons fördel. Ärkebiskop Gustav Trolle och andra Kristian-trogna adelsmän flydde till Danmark hösten 1521. När Stockholms stad, som den sista betydande befästa orten, sedan övergav sig till Gustav den 17 juni 1523 hade han redan den 6 juni valts till kung av riksdagen i Strängnäs, ett datum som fortfarande firas som Sveriges nationaldag.

Herr Johan i Gustav Vasas tjänst

Detta är alltså den kontext i vilken prästen Johan tjänade Gustav Eriksson. Suppliken berättar att han efter att först ha mött Gustav sedan följde med honom. Johan uppmuntrade och hetsade upprorsstyrkorna i kriget mot Kristian – en roll som präster och biskopar ofta tog på sig under medeltiden trots att de lätt kunde hamna i juridiskt besvärliga situationer – men han deltog också direkt i krigshandlingar.⁹

⁴ ÄSF (1957–2013, band II:1, s. 112).

⁵ Sjödin (1943–1947, s. 140).

⁶ StSb (1876–1948, serie 2:5, s. 331) och Sjödin (1943–1947, s. 14).

⁷ Inklusive mina förfäder i Västerbergslagen (Sjödin 1943–1947, s. 139).

⁸ Sjödin (1943–1947, s. 140).

⁹ Taylor (2020).

Han »skickade och kastade kulor och lansar« mot fienden, men han vet inte att han någon gång direkt orsakade någons död. Inte heller gav han specifikt »hjälp, råd eller bifall« till att döda någon under kriget. Vi kan stanna en stund vid själva formuleringarna. Johans prokurator använde typiskt juridiska formuleringar med flera samordnade begrepp, för att täcka alla möjligheter. Ett mer direkt sätt att uttrycka samma sak är att herr Johan »inte på något sätt direkt eller indirekt orsakade någons död, såvitt han vet.« Det är också detta som är själva poängen med vad suppliken här berättar. Den juridiska bakgrunden är att en präst (eller annan klerk) som dödat någon eller som förorsakat någons död blir »irregulär,« vilket innebär att han inte kan fortsätta verka som präst och framför allt inte tjäna vid altaret.¹⁰ Den omkomnes blod har förorenat honom. Istället söks denna synds förlåtelse genom Penitentiarian, eftersom det bara var påven eller de som arbetade på hans uppdrag som hade rätt att förlåta en så grov synd. Johan vill alltså att vi (eller i alla fall Penitentiarian) ska tro på att han har skjutit kulor och kastat lansar mot fienden utan att någonsin alltså träffa, eller om han gjorde det så märkte han det inte.

Det var ett tillfälle som särskilt plågade Johans samvete. Han hade skickats ut tillsammans med en annan att spionera på motståndarna. De råkade då möta en av dem på en smal väg, och denne fiende genomborrade Johans arm med sin lans. Johan misstänkte att fienden skulle kunna göra honom ännu värre illa, och knuffade (eller hur man nu ska förstå situationen) därför till honom som »nödvändigt försvar.« Johans kumpan var inte till någon hjälp, för han räddade sitt eget skinn genom att fly. Och nu flydde också fienden. Han sprang bort från Johan och hoppade i en flod (som tyvärr inte namnges, eftersom det är rättsligt irrelevant). Johan fick aldrig reda på om fienden överlevde eller inte. Johan ser till att skaffa sig vad som på engelska kallas »plausible deniability«, till exempel om det skulle visa sig att fienden faktiskt dog så är Johans förlåtelse fortfarande giltig.

I denna berättelse kan vi tydligt se att varje ord i suppliken har vägts på guldväg. Det var viktigt att Johan inte ljög, för om det kom fram skulle förlåtelsen bli ogiltig. Dessutom visste Gud om han talade sanning, och han löpte alltså, som han såg det, risken att hamna på ett ställe där han inte ville tillbringa evigheten efter sin död. Samtidigt var det viktigt att han inte berättade något som förhindrade Penitentiarian från att förlåta honom. Det är väl därför som suppliken betonar att Johan mötte fienden »på en trång väg«. Poängen är att det var trångt så han hade inte tillfälle att helt enkelt fly från angriparen, som det enligt kanonisk rätt var en kristens plikt att göra om hen blir angripen. Johan slog dock tillbaka mot angriparen, men bara när det var »nödvändigt«, alltså för att rädda sig själv från svår skada eller död. Enligt suppliken agerade alltså Johan helt i enlighet med lagen om självförsvar: Han angreps, och han försvarade sig bara när det var absolut nödvändigt och då brukade han inte mer våld än vad nöden krävde.¹¹ Medeltida kanonisk rätt utvecklade på grundvalar ärvda från romersk rätt lagen om nödhjälp och lagenligt bruk av våld, som vi här ser tillämpas. Denna medeltida rättsliga konstruktion ligger till grund för till exempel modern internationell rätt, som ger stater rätt att försvara sig själva då det är nödvändigt.

Efter anekdoten om Johans spionuppdrag, anför suppliken två försvärande omständigheter. Dels gav Gustav Eriksson honom militärt befäl, »som ett slags kapten«, men texten betonar att hans uppdrag var att hålla och skydda sådant som redan erövrats, inte erövra. I sammanhang kan säkerligen fienden ha tillfogats stor skada, men igen är Johan enligt suppliken anmärkningsvärt okunnig om vad som

¹⁰ Duggan (2013) och Hinschius (1869, s. 41–44).

¹¹ Hinschius (1869, s. 43).

faktiskt skedde med dem. Han kan inte ha varit ett särskilt gott befäl från en rent militär synpunkt, om han inte följde upp vad som hände med fienden. Samtidigt tjänade Johan också Gustav Eriksson som kapellpräst eller kaplan, firade mässor och andra gudstjänster. Detta var en försvårande omständighet, eftersom Johan visste att han förmodligen orsakat blodspillan och han var då, enligt kanonisk rätt, »irregulär« och borde enligt lagen avhålla sig från att hålla gudstjänst i väntan på att hans synder skulle förlåtas. Att han inte gjorde det var i sig självt en synd, som var ytterligare en anledning till att han var irregulär.¹²

Herr Johans supplik, vilken formellt är ställd till påven själv (pater sancte), som dock säkerligen inte hade tid att själv läsa den, fick önskad effekt. Mercurius de Vipera, som var biskop och chef inom Penitentiarian, accepterade Johans supplik och anförtrodde den till en av tjänstemännen, Silvester av Prierio, för utredning. Att ingen prelat i Sverige fick utredningsuppdraget tyder på att herr Johan själv infunnit sig i Rom, och alltså kunde, till exempel, förhöras på platsen. Det hela måste ha varit dyrt för Johan. Resor var dyra, prokuratorn var säkert inte billig, och han betalade inte mindre än 13 pund tournois till Penitentiarian för en del av dess kostnader (resten efterskänktes).¹³ Silvester fann att suppliken var helt i sin ordning. Den bifölls alltså och skrevs i Penitentiarians register, där den alltså fortfarande kan läsas. Johan fick alltså tillåtelse att åter arbeta som präst. Han kunde nöjd återvända till Sverige och kom så småningom till det rika prästgället i Ockelbo. Möjligen kan vi fundera på varför det tog honom så lång tid att söka förlåtelse från Penitentiarian. Han blev olämplig som präst redan 1521, men sökte inte förlåtelse förrän 1525. Men resor var dyra och han kanske måste samla tillräckligt med pengar först. Eller också var det så att han 1525 fick chansen till en god prästtjänst – kanske den i Ockelbo? – och att han därför var tvungen att befrias från sin irregularitet innan han kunde ta emot den.

Avslutning

Detta är berättelsen som herr Johan lät infoga i sin supplik om att få sina synder förlåtna. Den ger en inblick i förhållandena för femhundra år sedan under upproret mot kung Kristian, eller (som det i svensk historieskrivning oftast kallas) »Gustav Vasas befrielsekrig«. Liksom de flesta andra svenskar bytte Johan snabbt sida i kriget och stödde Gustav. Hans prästgärning blev sekundär och han fick, liksom många andra ståndspersoner, ledningsuppdrag i Gustavs här. Han talar aldrig om för oss var han var aktiv – det är rättsligt irrelevant – men vi är ganska säkra på att han började denna militära bana i Hälsingland och helst i Norrala. Kanske är det mest rimligt att tänka sig att han stannade i den landsändan och försvarade den på Gustavs vägnar.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor och litteratur

Brunius, J., (2017), *Uppsala stifts herdaminne 1527–1593*, Uppsala. LIBRIS-ID: 22128915.

Duggan, L. G., (2013), *Armsbearing and the Clergy in the History and Canon Law of Western Christianity*, Boydell Press, Woodbridge. ISBN: 978 1 78327 400 0.

---

¹² Hinschius (1869, s. 52).

¹³ Pund tournois var en myntenhet från den franska staden Tours, vilka användes som en internationell räkenskapsvaluta till exempel i en del påvekuriars räkenskaper och avgiftslistor, se till exempel Appendix II, »Money of Account« i Spufford (1988, s. 411–414). 13 pund var en anseelig summa.

Hinschius, P., (1869), *System des katholischen Kirchenrechts mit besonderen Rücksicht auf Deutschland*, band 1, I. Guttentag, Berlin. LIBRIS-ID: 1952368.

Rahmqvist, S., (1998), *Gästrikland. Det medeltida Sverige 11*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm. ISBN: 91-7209-136-3.

Risberg, S. & K. Salonen, (2008), *Auctoritate papae: The Church Province of Uppsala and the Apostolic Penitentiary 1410–1526*, National Archives of Sweden. ISBN: 9789188366825.

Salonen, K. & L. Schmugge, (2009), *A Sip from the »Well of Grace«: Medieval Texts from the Apostolic Penitentiary*, Catholic University of America Press. ISBN: 9780813215358.

[StSb =], (1876–1948), *Stockholms stadsböcker från äldre tid*, Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd af Stockholms stad och samfundet Sankt Erik genom Joh. Ax. Almquist, Stockholm. LIBRIS-ID: 86649.

Sjödin, L., (1943–1947), *Kalmarunionens slutskede: Gustav Vasas befrielsekrig*, Almqvist & Wiksell. LIBRIS-ID: 394831.

Spufford, P., (1988), *Money and its use in medieval Europe*, Cambridge University Press. ISBN: 0521303842.

Taylor, L., (2020), »Bishops, War, and Canon Law: The Military Activity of Prelates in High Medieval Norway«, *Scandinavian Journal of History* 45, 263–279. DOI: 10.1080/03468755.2019.1684356.

[ÄSF =] (1957–2013), *Äldre svenska frälseläkter*, Riddarhusdirektionen. LIBRIS-ID: 12869.